

**Asist. univ. dr. Marian Ionescu,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

**ÎNVĂȚĂTURĂ
DESPRE SFÂNȚA TAINĂ A SPOVEDANIEI
ÎN SCRIERILE SFÂNTULUI IERARH
ANTIM IVIREANUL**

*Darul acesta al pocăinții, dintru care
poate cunoaște fieșcarele, mai ales dragos-
tea cea multă ce arată Dumnezeu spre noi
creștinii și pohta ce are să ne vadă mântuiți.*

Abstarct: *Saint Anthim the Iberian, Metropolitan of Wallachia, a great theologian and also promoter of Romanian language, was one of the greatest ecclesiastic figures of Romanian history.*

Although he was not Romanian, Metropolitan Anthim was loved and cherished by Romanian people who saw in him a real man of God. He sacrificed his entire life with patience for the spiritual growth of the Romanian people. He was an example himself! From the pulpit of the church which he served with so much love, Saint Anthim remained in our memory as the exemplary preacher who masterfully combined the teacher's seriousness and the confessor's sensitivity. He managed to spiritually strengthen the Romanian Orthodox harshly criticizing their moral decay and also advising them how to approach God through the holy mystery of confession.

Taking into account the fact that he was convinced that the moral decay of the Romanian people was due to the lack of reading holy books, Saint Anthim wrote several books about straightening Christians, among which we mention: Didahiile, A briefly counsel about the mystery of repentance, Sermons etc. His counsels had Holy Scripture as a starting point, from which he chose the most beautiful texts which had to be neither difficult to understand nor monotonous.

Keywords: *Anthim, Holy Confesion, repentance, sin, forgiveness.*

Antim Ivireanul (Andrei după numele de botez) s-a născut în Iveria (Georgia de astăzi)¹, în jurul anului 1650 și înainte de a fi creștin și de a cunoaște tainele învățaturii creștine a ajuns sclav al turcilor încă de când era foarte tânăr². Eliberat din robie, prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu de reprezentanții Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol și ai Patriarhiei de la Ierusalim, Andrei a fost luat în grijă de însuși patriarhul Ierusalimului, Dositei Notara (1669-1707) care se pare că l-ar fi tuns în monahism și la porunca căruia a fost instruit atât în arta Bisericii (sculptură, iconografie), cât mai ales în latura cărturărească³.

Ajuns din Constantinopol în Țara Românească, la îndemnul părintelui lui său duhovnicesc, al patriarhului Dositei, pe când avea vârsta de 39 de ani, adus de către Sfântul Domnitor Constantin Brâncoveanu⁴,

1. Antim Ivireanul, *Opere*, Ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1972, p. V-VI. Deși Anton Maria del Chiaro, secretarul de limbă italiană al lui Constantin Brâncoveanu și Antim însuși dau mărturie asupra originii georgiene a sfântului ierarh, au existat și alte păreri. „Unii istorici precum Nicolae Iorga îl consideră născut după Marea de Azov” (*Istoria literaturii române în secolul al XVIII*, vol. 1, București 1910, p. 419, nota 1), „alții considerau că s-a născut în Peninsula Balcanică și că numele de Ivireanul îi vine de la mănăstirea Ivir din Muntele Athos, unde ar fi îmbrăcat cinul călugăresc” (Al. Odobescu, *Cîteva ore la Snagov*, în *Revista Română*, II, 1862, p. 402), „iar alții, cum au fost episcopul Ghenadie Enăceanu și Mitropolitul Athanasie Mironescu, înclină spre o viețuire îndelungată în Moldova, unde ar fi venit încă din copilărie” (cf. *Condica sântă*, publicată de Ghenadie Enăceanu, vol. I, București, 1866, p. 100 și *Sfânta episcopie a eparhiei Râmnicului – Noul Severin în trecut și acum*, București, 1906, p. 86).

2. Anton Maria Del Chiaro, *Revoluțiile Valahiei*, Editura Viața românească, Iași, 1929, p. 67. Există păreri conform cărora mulți tineri din părțile Georgiei erau răpiți de tâlhari și vânduți mai apoi turcilor pe sume consistente de bani.

3. După unele mărturii, se pare că tânărul Andrei cunoștea meșteșugurile sculpturii, broderiei și desenului dinainte de a cădea rob în mâinile turcilor. Pentru mai multe detalii, a se vedea Anton Maria Del Chiaro, op. cit. și Gianina Picioruș, *Antim Ivireanul, avangarda literară a paradisului*, Editura „Teologie pentru azi”, București, 2010.

4. Antim Ivireanul, *Predici*, cu o prefață și indice de cuvinte de Petre V. Haneș, profesor secundar, Institutul de Arte grafice și editură Minerva, București 1915, p. XII: *Sfântul Constantin Brâncoveanu, ținea foarte mult să aibă oameni învățați pe lângă el, de aceea a căutat să aducă în Țara Românească oameni vestiți prin cultura lor vastă. Astfel, a izbutit să-l aducă director al școlii domnești, pe un vestit profesor de la școala grecească, pe Sevastos Chimenitul, apoi pe Maiota, Avramios, Ioan Cariofil și Mi-*

Antim s-a dedicat zi și noapte studiului limbii române, urmare a noii misiuni încredințate lui, cea de tipograf⁵.

A fost susținut în minuțioasa lui lucrare chiar de sfântul și marele domnitor Constantin Brâncoveanu, pentru că toate cărțile care au văzut lumina tiparului în vremea aceea „*nu încetau cu laudele peste măsură la adresa adâncei sale religiozități*”⁶ o reală perioadă de dezvoltare, întrucât în acei ani, „*au înflorit învățăturile, ... casele s-au umplut de cărți, ... s-a împodobit această păzită de Dumnezeu stăpânire cu cărți și cu dascăli și cu meșteșuguri de învățătură*”⁷.

Ajuns egumen al Mănăstirii Snagov, pe la anul 1698⁸, ieromonahul Antim lucra fără încetare, tipărind în această mănăstire, dar și la București, peste 30 de cărți, în care limba română, deși nu era limba sa originară, era exprimată cu multă claritate și ușor de înțeles chiar și în zilele noastre.

Așadar, Sfântul Antim Ivireanul a depus mari eforturi pentru îmbogățirea literaturii românești, prin tipărirea de cărți, contribuind cu

trofan Gregoras. A se vedea și pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, vol II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1994, p. 141; Nicolae Iorga, Istoria literaturii române în secolul al XVIII, I, 59 apud Antim Ivireanul, Predici, p. XIII: Iașiul și Bucureștiul adăposteau „ce era mai mândru și mai luminat între creștinii supuși sultanului”.

5. Nicolae Șerbănescu, *Antim Ivireanul tipograf*, p. 694: *Antim a învățat arta tipografică la Moscova sau la Kiev; Idem, Mitropolitul Antim Ivireanul*, în revista „Mitropolia Olteniei”, XVIII, 1966, nr. 9-10, p. 772-774: „*Antim a învățat această artă în apus, la Veneția*”; Antim Ivireanul, *Scrisori*, Editura Basilica, București, 2014, p. 52: ieromonahul Antim a învățat arta tipăriturilor de la episcopul Mitrofan, cel care a muncit la tipărirea Bibliei lui Șerban Cantacuzino din anul 1688.

6. Antim Ivireanul, *Predici*, p. IX: „*Una dintre trăsăturile principale ale caracterului lui Brâncoveanu este fără îndoială religiozitatea. Alături de Neagoe și Matei Basarab în Țara Românească, Ștefan cel Mare și Barnovski în Moldova, el este încă unul din marii constructori, reparatori și înzestrători de biserici și mănăstiri ... Pentru Brâncoveanu, ridicarea și înzestrarea acestor numeroase lăcașuri dumnezeiești nu era atât un semn de putere și strălucire, spre cinstea și amintirea numelui, ca la cei mai mulți dintre domnii români, cât mai ales manifestarea concretă a unui adânc sentiment religios, care răsare de altfel din toate faptele sale*” (C. Giurescu, *Doc. și regeste priv. la C. Brâncov.*, București, 1908, p. XVI-XVII).

7. Acad. Rom., Ms. 61, fila 6 și 6 verso, apud Antim Ivireanul, *Predici*, p. IX-X.

8. *Ibidem*, p. XXXVII.

conștiința și iubirea lui de țară, la tot ceea ce era de folos obștesc pentru patria românească⁹.

Deși majoritatea cărților tipărite de el erau folosite în viața liturgică a Bisericii, după alegerea sa ca episcop al Râmnicului în anul 1705¹⁰ și apoi ca mitropolit al Ungrovlahiei patru ani mai târziu, după moartea vrednicului de pomenire, mitropolitul Teodosie¹¹, activitatea sfântului ierarh Antim de îndrumător al tipografiilor, de traducător al cărților liturgice și folositoare sufletului, de luptător pentru triumful deplin al limbii române în slujbele Bisericii și de gospodar al bunurilor mitropoliei, a fost foarte bine împletită cu cea de educator al clerului și de păstor al credincioșilor încredințați lui¹².

Întreaga viață el a jertfit-o cu multă răbdare pentru creșterea duhovnicească a poporului, pornind de la propriile experiențe și continuând cu sfaturi practice, arătându-se înaintea tuturor drept un dascăl al pocăinței și al filantropiei creștine. A fost un adevărat exemplu. Din amvonul Bisericii pe care a slujit-o cu atâta dragoste, Sfântul Antim a rămas în aminirea noastră drept predicatorul exemplar, care a încercat și a și reușit să semene în sufletele tuturor învățăturile de credință, îmbinând cu măiestrie seriozitatea dascălului și sensibilitatea duhovnicului. Sfânta Scriptură cu învățăturile și modelele ei, scrierile Sfinților Părinți, rugăciunile și cântările din viața liturgică a Bisericii constituie temelia solidă a predicilor sale, cuvântări care slujesc Adevărul, arată Calea cea dreaptă și descoperă turmei cuvântătoare Viața cea veșnică, în Hristos.

Conștientizarea chemării slujirii aproapelui, o observăm din Testamentul său care datează din anul 1715, și în care găsim scris: „*Cei*

9. Antim Ivireanul, *Din Didahiile ținute în Mitropolia din București*, colecția Autori români vechi și contemporani, notițe bibliografice de dr. I. Cornoi, București, Editura Librăriei Socecu&Comp., 1895, p. 4.

10. În urma alungării din scaunul episcopal a lui Ilarion pentru mari abateri de la randuielile Bisericii și a prescripțiilor sfințelor canoane.

11. N. Șerbănescu, *Mitropolitul Teodosie al Țării Românești*, în revista *Studii Teologice*, anul IV, nr. 5-6, 1952, p. 330-340: „*Mitropolitul Teodosie a lăsat în testamentul său dorința ca scaunul mitropolitan să fie ocupat numai de marele cărturar Antim, episcop al Râmnicului*”.

12. Antim Ivireanul, *Opere*, p. XX.

ce iau darul vredniciei arhieresti de prin toată lumea și se așază purtători de grijă la beserica cea sfântă a lui Dumnezeu au datorie mai cu dinadinsul a păstori turma lor cea pravoslavnică, ce li s-au încredințat dela Hristos, cu cuvinte folositoare de suflet și cu învățătura cea evanghelicească, și cu ochiu priveghelnic să păzească oile cele cuvântătoare de lupii cei grei, cari nu cruțează turmii, și de pășunile cele stricăcioase sufletului, carele zăticnesc mântuirea lor. Această învățătură dă fericitul Pavel Milesianilor, zicând: Luați aminte de sine-vă și de toată turma pre care pre voiui v-au pus Duhul Sfânt episcopi a păstori beserica lui Dumnezeu, care au câștigat-o prin sângele Lui¹³.

Ca părinte spiritual, Sfântul Antim a întruchipat pe adevăratul păstor, pentru că a căutat să găsească toate mijloacele și metodele potrivite pentru înălțarea religios-morală a păstoriților săi, pornind de la înfierarea nepriceperii și indolenței clerului, atât prin predici, dar mai ales prin scrieri tipărite special pentru ridicarea nivelului cultural al preoților. Scrierile și traducerile sale, precum *Manualul despre câteva nedumeriri și soluțiuni, sau despre cercetarea și întărirea unor dogme necesare Bisericii* (1697 – Snagov), *Mărturisirea ortodoxă* (1699 – Snagov), *Vorovă de întrebări și răspunsuri, de Simion Arhiepiscopul Tesalonicului* (1703 – București), *Învățătura dogmatică a Prea Sântei Biserici ortodoxe* (1703 – București), *Învățătură pe scurt pentru taina pocăinței* (1705 – Râmnic), *Învățătură bisericească la cele mai trebuincioase și mai de folos pentru învățătura preoților* (1710 – Târgoviște)¹⁴, *Capete de poruncă la toată ceata bisericească, pentru ca să păzească fieștecarele din preoți și din diaconi deplin și cu cinste datoriu hotarului său* (1714 – Târgoviște), *A păcătoșilor spăsenia și Mântuirea păcătoșilor*¹⁵, au avut așadar scopul moralizării preoților și implicit a poporului, a apropierei lui reale de Dumnezeu și ancorarea acestuia în viața misionară și filantropică a Bisericii.

Analizând activitatea sa de păstor al sufletelor, Sfântului Ierarh Antim Ivireanul s-a concentrat pe cinci aspecte importante, și anume:

13. Idem, *Predici*, p. XVI.

14. Broșură în 90 de pagini în care se constată lipsa de pregătire a clerului.

15. Antim Ivireanul, *Din Didahiile ținute în mitropolia din Bucuresci*, p. 8.

dragostea față de Dumnezeu și față de aproapele, rugăciunea, milostenia, postul¹⁶ și Taina Sfintei Spovedanii.

1. DRAGOSTEA, după cum învața Sfântul Ierarh Antim, „este, după cum zice fericitul Pavel, mai mare decât credința și decât nădejdea, temeiul și vârful tuturor bunătăților, care unește pe mulți întru una și face cale către Dumnezeu tuturor celor ce-l iubesc”¹⁷. În cuvântarea sa la duminica vameșului și a fariseului, vorbind credincioșilor săi despre virtuțile teologice, afirma: „Dragostea încă iaste o unire a mulți într-una și cale către Dumnezeu și vîrf tuturor bunătăților, după cum o adeverează și fericitul Pavel la 13 capete către corintheni, zicând: Decât credința și decât nădejdia iaste mai mare dragostea. Și iaste și aceasta de trei feluri: una dumnezeiască, alta firească și alta pătimitoare și rea. Dragostea cea dumnezeiască iaste aceia ce zice a A dooa lege, la 6 capete: Să iubești pre domnul Dumnezeuul tău i proci; iar cea firească iaste ceia ce iubesc părinții pre fii și fiii pre părinți și fieștecare pe ruda sa și pe priiatenii săi. Iar pentru dragostea cea pătimitoare și rea, nu vom zice nimic, pentru căci fieștecare înțelept și temătoriu de Dumnezeu o cunoaște că nu e bună”¹⁸.

2. RUGĂCIUNEA, calea dialogului creștinului cu Dumnezeu, „se face cu căldură, din inimă, pentru că aceasta pătrunde ceriurile și intră în urechile lui Dumnezeu. Despre folosul rugăciunii, Sfântul Antim continuă spunând că este pază curățeniei, pecete fecioriei, opreliște mâniei, ținare mândriei, curățenie zavistiei, pierzare urgiei, și temeiu păcii. Și în scurte cuvinte, cel ce face rugăciune, vorbește cu Dumnezeu”¹⁹. Rugăciunea este doar un pas în calea omului către Dumnezeu. Ea nu trebuie să fie singura cale a apropierii, ci trebuie însoțită și întărită prin post și milostenie.

3. POSTUL trebuie să însoțească rugăciunea, pentru că „precum nu sunt dulci bucatele fără de sare, așa nici postul fără de rugăciuni”²⁰.

16. Idem, *Cuvânt de învățătură la duminica lăsatului sec de brânză*, în „Predici”, p. 30.

17. Idem, *Luna lui Dechemvrie în 6 zile, Cazanie la Sfântul Nicolae*, în „Predici”, p. 42.

18. Idem, *La duminica vameșului. Cuvânt de învățătură*, în „Opere”, p. 24

19. Idem, *Cuvânt de învățătură la duminica lăsatului de brânză*, în „Opere”, p. 37.

20. Idem, *Cuvânt de învățătură la duminica lăsatului sec de brânză*, în „Predici”, p. 31.

De ce este folositor creștinului? În Cuvântul de învățătură la duminica lăsatului sec de brânză, Sfântul Antim răspunde: pentru că așa „*ne ușurăm trupul, ne limpezim mintea și ne bucurăm cu sufletul ca să vie darul lui Dumnezeu asupra noastră*”²¹. Postul este folositor creștinului atunci când el nu se oprește doar la bucate ci atunci când acesta se împletește cu cel de fapte rele, întrucât, spune Sfântul Antim: „*Ce folos este ca trupul să fie deșert de bucate, iar sufletul a-l umple de păcate? ce folos este de a fi galbeni și ofiliți de post, iar de pizmă și de ură să fim aprinși? ce folos este a nu bea vin și a fi beți de veninul mâniei? ce folos este de a nu mânca carne cineva și cu hulele a rupe carnea fraților noștri? ce folos este a ne opri de cele ce sunt uneori slobode și a face cele ce nu sunt niciodată slobode? că Dumnezeu pe aceia îi iubește și îi cinstește, care se feresc de cele oprite!*”²².

„*Postul iaste pace de obște a sufletului și a trupului, traiu fără de turburare, petrecanie cu bună întocmire, viață ce veselește pre Dumnezeu și întristează pre vrăjmașul; că precum sînt păzitori celor ce postesc sfinții îngerii și-i feresc de toate primejdiile, așa sînt și celor ce nu postesc păzitori dracii și-i îndeamnă la multe păcate*”²³.

În Cuvântul de învățătură la Duminica Floriilor, atingând iarăși tema postului, mitropolitul Ungrovlahiei îndeamnă credincioșii să postească pentru ca apoi să își curățească sufletul prin pocăință, să se îndrepte prin spovedanie, să se pregătească cu rugăciuni și cu faptele milei trupești și sufletești pentru „*ziua cea mare și înfricoșată a sfințelor taine: să aducă lui Dumnezeu jertvă de laudă, să se împreuneze cu trupul și cu sângele Fiului lui Dumnezeu, să se unească toți cu Dumnezeu și toți să fie scriși în cartea lui*”²⁴.

4. MILOSTENIA este cel de-al patrulea aspect în predica Sfântului Antim Ivireanul. Importanța ei reiese din înseși cuvintele lui, rostite tot la începutul Postului Mare: cu milostenia „*îmblânzim pe Dumnezeu, dând cu dragoste milă, din agonisitele noastre cele drepte,*

21. *Ibidem.*

22. *Ibidem*, p. 33.

23. Idem, *Cuvânt de învățătură la duminica lăsatului de brânză*, în „Opere”, p. 37-38.

24. Idem, *Cuvânt la Duminica Floriilor*, în „Predici”, p. 198,

*lipsiților, săracilor, străinilor, bolnavilor și celor ce sunt întru închisori*²⁵.

5. SPOVEDANIA ocupă un rol important în învățătura Sfântului Antim, chemarea la această Sfântă Taină ca pregătire pentru Sfânta Euharistie, regăsindu-se în mai toate predicile și cuvântările sale. Taina Spovedaniei, „*întoarcerea și îndireptarea păcatelor noastre*“ trebuie făcută prin mărturisirea tuturor relelor, toate trecătoare și mincinoase, „*cu inimă frântă și cu frică, ...cu nădejde bună cum că ne va ierta Dumnezeu, iar nu cu desnădejduire, ...cu gând ca acela să nu mai greșim înainte*“²⁶.

În scrierea sa, *Învățătură asupra pocăinții*, Sfântul Ierarh Antim Ivireanul prezintă învățătura ortodoxă asupra pocăinței, starea în care trebuie să intre creștinul înaintea Tainei Spovedaniei și în care trebuie să continue după aceasta. Încă din începutul cuvântării sale, mitropolitul arată importanța pocăinței, ea fiind „*mai trebuincioasă decât toate și mijlocire, fără de greșală pentru mîntuirea noastră*“²⁷, căci „*minunată iaste puteria ei, preaslăvite sînt lucrurile ei și darul fără de asemănare*“²⁸.

În consolidarea cuvintelor sale, se folosește de Sfânta Scriptură, oferind cititorilor atât exemple, dar și fragmente pe care le interpretează genial. Exemplele de care el se folosește pentru a face mai ușor de înțeles învățătura asupra pocăinței sunt primii doi regi ai poporului evreu, Saul și David. Amândoi au greșit înaintea lui Dumnezeu și amândoi au căutat îndreptarea, însă pocăința lor nu a fost deloc asemănătoare. Dumnezeu a primit pocăința regelui David care deși vinovat de „*preacurvie și ucidere*“ află milă înaintea lui Dumnezeu, pe când Saul nu. De ce? Pentru că „*pocăința lui David era pocăință adevărată cu duh umilit și cu inimă înfrântă și smerită, ...iar a lui Saul pocăința era mincinoasă și vicleană din gură numai, iar nu și de la inimă, că inima lui nu era dreaptă către Dumnezeu*“²⁹.

25. Idem, *Cuvânt de învățătură la duminica lăsatului sec de brânză*, în *Predici*, p. 32.

26. *Ibidem*, p. 30-31.

27. Idem, *Începătură și învățătură pentru ispovedanie*, în „Opere“, p. 212.

28. *Ibidem*, p. 213.

29. *Ibidem*, p. 216-217.

Pocăința cea adevărată și plăcută, ca regelui David înaintea lui Dumnezeu, are trei etape bine delimitate: 1. omul care dorește cu adevărat să se pocăiască trebuie să-și schimbe viața, „*să supue trupul ... cu posturile, cu ajunările, cu depărtarea mâncărilor și a desfătărilor*“; 2. să schimbe inima lui cu „*inimă de hiară adică ... o inimă neprefăcută, stătătoare, nemișcată*“ și 3. să biruiască păcatele capitale „*adecă să prefacă trufia în smerenie, iubirea de argint în milostenie, păcatul cel trupesc în curățenie, zavistiia în dragoste, lăcomiia în post, mîniia în blândețe și lenea în rugăciune și într-alte fapte bune. Și precum cînd făcea aceste păcate se bucura, se desfăta și rîdea, așa și cînd se pocăiaște să cuvine să se mîhnească, să suspine și să plîngă*“³⁰.

Interesante sunt cele două exegeze biblice, una la Vechiul Testament, mai precis la cea de-a doua minune a învierii din morți săvârșită de ucenicul Sfântului Ilie Tesviteanul, Sfântul Proroc Elisei, iar cea de-a doua din Noul Testament, din ultima carte a Sfântului Evanghelist Ioan. În primul exemplu, groapa este interpretată ca pocăința, căci precum „*groapa strică, răsipește și pîiarde trupurile cele împuțite ce să pun într-însa, așa și pocăința șterge, strică și topește împuciciunea păcatelor ce înfășură sufletul*“³¹. Elisei este prefiguratorul Mântuitorului Iisus Hristos pentru că „*Elisei se tîlcuiaște Dumnezeu mîntuitoriu; și cu putrerea acestuia și cu darul acestuia i să iartă păcatele, să îndreptează și să întoarce iară la viață*“³². În cel de-al doilea exemplu, Sfântul Antim identifică momentul pocăinței oamenilor, unii de tineri, iar alții pe patul morții. Astfel, pocăința este asemănată cu cetatea cea minunată în patru cornuri, prezentată de Sfântul Evanghelist Ioan în cartea Apocalipsei la capitolul 21, cetate cu 12 uși, pe care ierarhul Ungrovlahiei le interpretează astfel: „*12 uși: 3 de spre răsărit, 3 de spre miazănoapte, 3 de spre amiază și 3 de spre apus, pentru ca să poată intra printr-însele toți și cei mici și cei mari, bătrînii și tinerii și fieștecarele după rînduiala sa și după vîrsta sa: prin cele de spre răsărit să intre cei tineri, ca cei ce sunt la răsăritul vieții; prin cele de spre amiază să intre bărbații care de află la mijlocul vîrstii; prin cele*

30. *Ibidem*, p. 219-220.

31. *Ibidem*, p. 213.

32. *Ibidem*, p. 213-214.

*de amiază-noapte cei bătrâni... și cele de spre apus să între, fără de nici o deznădăjduire, cei ce sînt la sfîrșitul vieții și au amîndouă picioarele în groapă și sufletul în buze, a cărora milostivirea lui Dumnezeu le va priimi pocăința*³³.

Cea mai importantă scriere a Sântului Antim despre sfînta Taină a Spovedaniei este *Învățătură pe scurt pentru taina pocăinței*³⁴, un volum de numai 50 de pagini tipărit cu cheltuiala unui fost mare paharnic, domnul Țării Românești, Șerban Cantacuzino (1678-1688)³⁵. Cuprinsul acestei cărți este de teologie pastorală. Sfântul Antim, pe atunci episcop al Râmnicului, observând ignoranța preoților, a tipărit această carte pentru a oferi, în prima parte, „*cele ce se cuvin a face cel ce se pocăiește, pentru ca să afle ertăciune de la Dumnezeu*”, iar în a doua parte, „*în ce chip să cade duhovnicul să facă ispovedania și îndreptarea*”³⁶. În prima parte, regăsim treptele unei adevărate spovedanii conform învățaturii Bisericii noastre, și anume *înfrîngerea inemii, spovedania păcatelor și facerea canonului*³⁷, iar în a doua parte, în scopul educării lor³⁸, sfaturile concrete adresate preoților duhovnici precum rînduiala liturgică, un îndreptar de spovedanie (*Ce se cade a întreba duhovnicul pre cel ce să ispoveduiască și cum să înceapă*) dar și canoanele referitoare la îndreptarea celor cu păcate mari³⁹.

În scrierea sa dedicată Tainei Mărturisirii, Sfântul Antim spunea: „*Eu puind la socoteală pricina cu care noi creștinii ne-am abătut atîta de mult la patimile cele trupești și ne-am făcut robi păcatului și diavolului și vase împruțite, adevărat vrednice veșnicelor munci și atîta ne-au*

33. *Ibidem*, p. 220.

34. Titlul întreg este: *Învățătură pe scurt pentru taina pocăinței, acum într-acesta chip tocmită și tipărită în zilele prealuminatului domn Io Constandin Basarab Brâncoveanu voevod, cu cheltuiala cînstîtului de bun neam, a lui Șerban Cantacuzino bîv vel paharnic și cu blagoslovenia preasfînțitului mitropolit chir Theodosie, de iubitoriul de Dumnezeu chir Antim episcopul Rîmnicului, la anul de la Hristos 1705.*

35. Ilie Corfus, *Contribuții la Bibliografia românească veche*, în „*Revista istorică română*”, anul XV, 1945, p. 498-499 apud Antim Ivireanul, *Opere*, p. XVII.

36. Antim Ivireanul, *Începătură și învățătură pentru ispovedanie*, în „*Opere*”, p. 351.

37. *Ibidem*.

38. *Idem*, *Opere*, p. XXXVI.

39. *Ibidem*, în „*Predici*”, p. 225-229.

*stăpânit răutatea și păcatul și am venit la dobitocie și la desăvârșită nesimțire, cît socotim răutatea pentru bunătate; și de va trece zi și nu vom păcătui ne pare că ne osândim și iubim și să slujim cu nevoie vrăjmașului nostru diavolului decît Ziditorului și Făcătorului de bine și Chivernisitorului nostru Dumnezeu, nu aflu altă pricină fără numai neînvățătura și neslovnirea, pentru că nu iubim să cetim și să învățăm carte, nici să auzim măcar pe dascalii cari ne învață cuvîntul lui Dumnezeu, dumnezeieștile lui porunci, credința și calea mântuirii noastre*⁴⁰.

*„Pînă cînd dormim în patul lenevirii, somnul cel greu și purtătoriu de moartea păcatului? ...pînă cînd nu ne venim în socoteala noastră? pînă cînd nu cercăm folosul nostru? pînă cînd nu ne pocăim? pînă cînd nu ne tămăduim patimile sufletului nostru? pînă cînd nu urîm păcatul și să iubim bunătatea? pentru ce atîta de nemulțămitori sîntem cătră Mîntuitoriul și făcătoriu nostru de bine?”*⁴¹.

Într-o predică rostită în duminica Floriilor, Sfântul Antim le spune drept în față credincioșilor săi: *„Oare adevărat să fie că ați venit la calea dreaptă? NU CRED! Lăsați jafurile, lăsați strâmbătățile, vrăjmașiile și scandalurile. Țara noastră stă rău...”*⁴².

În Didahii, găsim explicația pe care o dă Sfântul Antim decăderii spirituale a poporului. Aceasta se datorează lipsei culturii, foarte mulți oameni neștiind să citească Sfânta Scriptură și celelalte cărți bisericesti *„singurele care îi pot opri de la săvârșirea păcatului”*⁴³.

Scrierile *Învățătura bisericească la cele mai trebuincioase și mai de folos pentru învățătura preoților, acum într-acesta chip tipărită în sfînta Mitropolie în Târgoviște, la anul de la Hristos 1710 și Capete de poruncă – 1714* au ca principal scop ridicarea nivelului de pregătire a clerului în folosul lor și al credincioșilor, pentru o misiune rodnică în mijlocul turmei încredințate lor.

Învățăturile sale aveau ca punct de pornire textele Sfintei Scripturi, alegându-le pe cele mai frumoase, căutând astfel să nu fie nici

40. Idem, *Începătură și învățătură pentru ispovedanie*, în „Opere”, p. 349-350.

41. *Ibidem*, p. 350-351.

42. Idem, *Predici*, p. XXVII.

43. Idem, *Opere*, p. XXXVI: *Oamenii care nu știu să citească se aseamănă dobitoacelor și orbilor.*

greu de înțeles, nici obositoare, nici abstracte sau monotone⁴⁴. Însă, potrivit mărturiilor vremii, a fost un moralist foarte sever căutând să ofere creștinilor săi modele vrednice de urmat, încerpând cu arhieriei țării și continuând cu preoții⁴⁵.

„Vai și ce ticăloșie mare este, când se află tăcere în Biserica lui Hristos, au din lenevie, au din neînvățătură tac păstorii oilor celor cuvântătoare, cari sunt în locul apostolilor”⁴⁶.

„Ce neam înjură ca noi, de lege, de cruce, de cuminecătură, de morți, de comandare, de lumânare, de suflet, de mormânt, de colivă, de prescuri, de ispovedanie, de botez, de cununie și de toate tainele sfintei biserici și ne ocărâm și ne batjocorim noi înșine legia?! Cine din păgâni face aceasta, sau cine-ș măscărește legia ca noi? Oare, nu înjurăm cu aceștia toate pre Dumnezeu? Oare, nu ocărâm cu aceștia poruncile Lui? (...) Bisericile le ținem ca niște grajduri și când mergem la dânsule, în loc de a asculta slujbele și a ne ruga lui Dumnezeu, să ne iarte păcatele, iar noi vorbim și râdem și facem cu ochiul unul altuia, mai rău decât pe la cârciume”⁴⁷.

Mâhnit de starea morală și spirituală decăzută a unora dintre români, Sfântul Antim îi ceartă cu tărie pe contemporanii săi, pe cei care aveau doi duhovnici, pe cei care căutau să își ascundă greșelile, pe cei a căror pocăință era doar una aparentă și deloc purificatoare a sufletului, arătând și condamnând fățiș fățărnicia creștinilor: *„Aci, în pripă ne ispoveduim și ne cuminecăm și acii în pripă, iarăș ne apucăm de păcatele cele obicinuite și atâta ne bucurăm de iale și ne pare bine, căci le facem ca când am câștiga mare bogăție și mare bunătate și ne lăudăm într-însele, după cum zice David: Să laudă păcătosul, întru pohtele sufletului său și cel ce face strâmbătate bine să cuvintează. (...) Unii să ispoveduesc de frica vreunor întâmplări, alții pentru un obiceiiu, alții de rușinea omenească, alții de frica stăpânilor; alții iară au câte doi duhovnici, unul la țară și altul la oraș; la cel de la țară, ca la un om prost, spune*

44. Idem, *Predici*, p. XXIV.

45. *Ibidem*, p. XXXVIII: „El scria către cler epistole circulare, învățând preoții cum să își facă datoria ... îndemnându-i a se învăța pe sine și pe alții cu cuvântul și cu fapta”.

46. *Ibidem*, p. 160.

47. Idem, *La dumineca vameșului, cuvânt de învățătură*, în „Opere”, p. 26.

păcatele cele ce socotește el că sânt mai mari, iar la cel de la oraș spune păcatele cele ce socotește el că sânt mai mici, neguțătorind și meștersugind taina ispovedaniei. Și, în scurte cuvinte, nici unul din noi nu vom să ne ispoveduim de bună voie, pentru evlavie și cu gând desăvârșit, ca să ne părăsim de păcate, ci numai în vederia oamenilor, pentru pricinile ce am zis, până ne vom cumineca, apoi iară ne întoarcem, să mă ertați, ca câinele la borăturile sale și ca scroafa la tăvăliturele de împuciciune. (...) Și când mergem să ne ispoveduim nu spunem duhovnicului că mâncăm carnea și munca fratelui nostru, creștinului, și-i bem sângele și sudoarea feței lui cu lăcomiile și cu nesațiul ce avem, ci spunem cum c-am mâncat la masa domnească, miercurea și vinerea, pește și în post raci și untdelemn, și am băut vin⁴⁸.

Împlinirea poruncii bisericești referitoare la spovedania și împărtășirea cu Sfintele Taine a fost pentru Sfântul Antim o prioritate, folosind ca și mesaj sfatul părintesc, ca niciun credincios, chiar dacă păcătuiește, „să nu să deznădăjduiască niciodată de darul lui Dumnezeu“, ci să vină spre pocăință și va primi iertarea păcatelor⁴⁹.

„Și de nu ne vom veni în fire, ca să ne părăsim de răutățile noastre și să ne căim, ne vom îneca în veci nesfârșiți în noianul focului celui nestins; și această veste ni se dă pururea prin gura besericii, prin propoveduirea Evangheliei și prin învățătura dascălilor⁵⁰”, spunea el în Cuvântul de învățătură la Duminica Intrării Domnului nostru Iisus Hristos în Ierusalim.

Sfântul Ierarh Antim chiar dacă a criticat cu multă asprime decăderea morală a poporului său, în același timp a și sfătuit cum să se îndrepte omul prin Taina Spovedaniei. Așa învăța din amvonul bisericii, rostind Cuvânt de învățătură la duminica lăsatului sec de brânză: „Întâi să ne ducem fieștecine la duhovnicul său, să ne mărturisim păcatele cu multă cucerie și cu înfrângere de inimă, spuind cu îndrăzneală și fără de nicio temere, toate câte am făcut, sau cu cuvântul, sau cu fapta, sau cu cugetul, de voie sau fără voie, prin știință, sau prin neștiință, pentru căci ispovedania iaste una din cele șapte Taine ale sfintei beserici, și

48. Idem, *Cuvânt de învățătură la Dumineca Florilor*, în „Predici“, p. 91.

49. Idem, *La dumineca vameșului, cuvânt de învățătură*, în „Opere“, p. 22-29.

50. Idem, *Cuvânt de învățătură la Dumineca Florilor*, în „Predici“, p. 90.

când ne ispoveduim, lui Dumnezeu ne ispoveduim, iar nu preotului. Iară de va zice cineva în cugetul său, dară deacă ne ispoveduim lui Dumnezeu, preotul ce mai trebuiaște? Că el încă iaste om păcătos ca și mine? Adevărat, păcătos iaste ca și mine, iar are dar de la Dumnezeu, prin lucrarea Duhului Sfânt, și are putere de la Domnul Hristos ca ce va lega și ce va dezlega pe pământ, să fie legat și dezlegat și în ceriu, după cum zice la capul cel dintâi al lui Ioann: «Căroră veți lăsa/păcatele, lăsate vor fi și căroră veți ținea, ținute vor fi». Și nu numai mirenii să cade să se ispoveduiască, ci mai vârtos și noi cei bisericești, adecă: diaconii, preoții, călugării, arhieriei, căci noi încă suntem păcătoși și greșiți înaintea lui Dumnezeu mai cu mult decît cei proști; și ce greșale facem, mai mult prin știință le facem și, de nu ne vom pocăi, vom să avem mai multă osândă, decît cei ce greșesc prin neștiință, după cum zice la Sfânta Evanghelie, la 12 capete ale Lucăi: „Că cel ce cunoaște mult, mult să va pedepsi și celui ce i s-au dat mult, mult i să va și cere”⁵¹.

Sfântul Ierarh Antim trebuie socotit unul dintre cei mai mari mitropoliți ai Ungrovlahiei din toate timpurile, care a fost conștient tot timpul de misiunea primită prin Sfânta Taină a hirotoniei, așa cum la începuturile Bisericii creștine, Apostolul neamurilor, Sfântul Pavel, îl întărea prin cuvânt pe ucenicul său, Timotei. Prin munca sa neobosită de păstor, de tipograf, de ctitor, a reușit să-i întărească duhovnicește pe românii ortodocși și să ridice la un prestigiu deosebit Ortodoxia românească în fața celorlalte popoare de credință ortodoxă⁵².

51. Idem, *Cuvânt de învățătură la duminica lăsatului de brânză*, în „Predici”, p. 57.

52. Pr. Prof. dr. Mircea Păcurariu, *op.cit.*, p. 159.